

A MUNKAERŐPIAC IGÉNYEINEK VÁLTOZÁSA A KÖZGAZDÁSZOKKAL SZEMBEN A BOLOGNAI-FOLYAMAT TÜKRÉBEN

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

Résztvevők: Ablonczy Balázs, az SAP ügyvezető igazgatója, Ferenczi Tamás, a Magyar Európai Üzleti Tanács (HEBC) elnöke, a British Telecom Magyarország ügyvezető igazgatója, Hofmeister Ágnes, a Gazdálkodástudományi Kar dékánja, Pawel Karlovski, a BT közép-európai regionális vezérigazgatója, Benedikt Laux, a Philips Közép-Európa és Adriai Országok vezérigazgatója, Mészáros Zoltán, a Philips Magyarország ügyvezető igazgatója, Takács János, az Electrolux Közép-Európa vezérigazgatója, Trautmann László, a Közgazdaságtudományi Kar dékánja, Willem J. van der Vegt, a Magyar Európai Üzleti Tanács (HEBC) egyik alapítója, jelenleg tiszteletbeli tagja, a Philips Magyarország volt elnök-vezérigazgatója. A beszélgetést Sugár András, a Közgazdaságtudományi Kar oktatási dékánhelyettese vezette.

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői szerint a jól képzett munkaerő még mindig erőssége az országnak, de a trendek romlanak. Az oktatás befektetés a jövőbe, hisz a képzett emberek azok, akik az országot naggyá tudják tenni. Az emberi erőforrás fejlesztése alapfeltétele a versenyképesség jövőbeni megtartásának. Hosszú távon ugyanis nem lehet megoldás a képzett munkaerő importálása.

Az oktatás hosszú távú befektetés, amelynek megtérülése is hosszú távon várható. A kormányzatnak stratégiai ágazatként kell kezelnie az oktatást, és hosszú távra kijelölni az oktatási rendszer fejlődésének irányait. Ez nem képzelhető el konszenzus nélkül. A stratégiai gondolkodás helyett azonban ma egyfajta kísérletezés tapasztalható, nem látszik a vezérgondolat, elvész a hosszú távú biztonság. Pedig számos példa mutatja, hogy a tudásbázisra egy ország sikere alapozható. Magyarországnak nyersanyagok és kiemelkedő előnyök hiányában jobban kellene fókuszálnia az oktatásra/képzésre.

Az HEBC véleménye szerint a közoktatás problémái elsősorban a minőségromlásból, az oktatói kontraszelekcióból, forráselvonásokból, a társadalmi elszegényedésből és rétegek leszakadásából erednek. Abban a szakmai vitában, ahol a hátrányos helyzetűek felzárkóztatását csupán oktatáspolitikai kérdésként kezelik, sürgős korrekciókra van szükség. Nem engedhető meg, hogy fontos szociálpolitikai problémák megoldatlansága miatt az ország jövőjét alapvetően meghatározó oktatás legyen az áldozat. A befektetői döntéseket elsősorban racionális tényezők befolyásolják, de sokat jelenthetnek a „szoft” elemek is, mint például a magyar munkaerő nyitottsága, stabilitása, a kellemes és élhető környezet. Magyarország legnagyobb értéke az emberek tudásvagyonra. Versenyelőny a magyarokra jellemző vállalkozó szellem, az egyéni kezdeményezőkézség és kreativitás. A törekvő, perspektivikusan gondolkodó, felelősséget vállaló embereket minden oldalról támogatni érdemes, általuk új lendületet vehet az ország fejlődése. Ösztönözni, és mindenekfelett megtartani kellene a legjobbakat, hogy ne hagyják el az országot. Ha ideiglenesen máshol kívánnak is tovább-

fejlődni, legyen ambíciójuk visszatérni, hogy tudásuk Magyarország javát szolgálja. A virtuális technológiák, virtuális kooperációs technikák alkalmazása lehetővé teszi a cégek számára, hogy optimalizálják erőforrásaikat mind földrajzi, mind költségkörünyezeti szempontból. Egyre több cég dönt úgy, hogy nagyobb létszámú munkaerőt (technológiától és üzlettípustól függően ez akár 50–80% is lehet) helyez át a világ különböző pontjaira.

„Ma már senkinek nem lehet egy életen át garantált munkahelye, de a megszerzett tudás és tapasztalat mindenki számára biztosít foglalkoztatottságot egy egész életen át.” – húzta alá *Takács János*, az Electrolux vezérigazgatója. Ma már nem kötelező, hogy egy amerikai cég munkavállalói Amerikában dolgozzanak. A könyvelés például lehet Indiában, a K+F Magyarországon, az IT-támogatás Lengyelországban, illetve bárhol a világon. Óriási a lehetőség Magyarország számára, hogy bekapcsolódjon ebbe a nemzetközi környezetbe. A jó földrajzi elhelyezkedés és infrastruktúra adott, az oktatáspolitikának azonban gondoskodnia kell arról, hogy a jövőben is kellő számú, jól képzett munkaerő álljon rendelkezésre.

Az HEBC tagjai többször hangsúlyozták, mennyire fontos, hogy az oktatás figyelembe vegye a gazdaság igényeit, a munkaerőpiac előrejelzéseit a keretszámok meghatározásakor, annak érdekében, hogy a jövőben is legyen elegendő számú jó szakember. Bár elindult az együttműködés az oktatási intézmények és a gazdaság szereplői között, a párbeszédet folytatni kell, további közös projektekre, közösen kialakított képzésekre van szükség. A felsőoktatásban egymással ellentétes igények és folyamatok érzékelhetők. Miközben Európában nő a felsőoktatásban részt vevők aránya addig Magyarországon – részben demográfiai, részben szabályozási okokból – csökken, azt kockáztatva, hogy ezáltal megszűnik a tudásalapú társadalom és a gazdasági fejlődés hajtómotorja. Az oktatásban „termelt” növekvő mennyiségű és minőségű tudásvagyon nélkül az uniós felzárkózás is csak vágy marad. A szakági arányok helyes beállítása az oktatáspolitikai feladata. A képzési arányok nem igazodnak sem az ipar, sem a foglalkoztatók igényeihez. Kevés a műszaki és természettudományos végzettségű szakember, illetve közgazdász. Komoly ösztönzést kell kapniuk a fiataloknak, hogy olyan szakmát válasszanak, amelyben – ha végeznek – nagy valószínűséggel el tudnak helyezkedni és tudásuknak megfelelő bérszintet elérni. Az iparnak óriási az igénye, európai szinten ezres nagyságrendű a hiány az újonnan belépő mérnökökből. Magyarország építhetné képzési rendszerét erre a hiányra. Érdemes lenne kormányzati program keretében, megfelelő kommunikációval és legalább 5–10 éves időtáv pontos felvázolásával a pályaválasztókat az igények irányába terelni. Motivációt jelent és továbbtanulásra ösztönöz, hogy Magyarországon a felsőfokú végzettséggel rendelkezők bérszínvonala minimális esetben is duplája annak, amit egy kékgalléros keres. A befektetők számára ez egyfajta garancia, hogy lesz utánpótlás a képzett munkaerőből. Ugyanakkor megtévesztő lehet az ifjúság számára, ha azt érzi, diplomával bármit elérhet. Nagyszámú, főiskoláról kikerülő diplomás nem tud megfelelő szinten elhelyezkedni, és ezért középfokú állásra jelentkezik. Ennek egyik oka a diplomák színvonala közötti különbség. A nagy múltú egyetemek nyújtotta tudással nem egyenértékű főiskolai diploma sokszor nem teszi alkalmassá tulajdonosát felsőfokú állás betöltésére.

Magyarország hosszú távú sikere azon fog múlni, hogyan tudja fenntartani emberi tőkéjének versenyképes tudását és költségét. Fontos a szakképzés, technikuskép-

zés visszaállítása is. Az HEBC vállalatok hiányt leginkább a megfelelő szaktudású kékgalléros munkaerőből tapasztalnak. A bizonyos iparágakban jelentkező munkaerőhiányhoz hozzájárul a jellemzően alacsony mobilitási készség és az ország fővároscentrikussága. Kutatási eredmények igazolják, hogyan tolódtak el a világban az igények, melyek váltak fontos készségekké munkavállalás esetén, illetve melyek a nagyvállalati környezetben sikeres alkalmazottak kritériumai. Első helyen a kommunikáció, a csapatmunka, a nyelvtudás és prezentációkészség, vagyis a „szoft skill”-ek szerepelnek, megelőzve a tárgyi tudást, amely korábban a legfontosabb volt. Előbbutóbb a kisvállalatoknál is hasonló igények fognak felmerülni, hisz be kell kapcsolódniuk az európai és globális vérkeringésbe. Az HEBC sajnálatosnak tartja, hogy a magyar oktatási rendszer ezeket a területeket nem célozza meg. Legalább ennyire fontos kérdés az oktatás tartalma. Ami a tárgyi tudást illeti, a hallgatók jó színvonalú, átfogó alapokat kapnak. A tárgyi tudást azonban piacképesebbé kell tenni, olyan gyakorlati tartalmakat beépítve, amelyek túlmutatnak az általános háttérismereteken. A tananyagok frissítésre szorulnak, egy dinamikusan változó világban nem fogadható el, hogy évekig változatlanok maradjanak. Az oktatás színvonalának emelése szükséges.

Az HEBC sajnálatosnak tartja, hogy az elavult tananyagok következtében a diákok nem kellően tájékozottak az új informatikai/technológiai megoldásokról. Így amikor egy ifjú mérnök elhelyezkedik, az ismeretek hiánya inkább tartózkodást vált ki, mintsem nyitottságot a huszonegyedik század legújabb megoldásai iránt. Az HEBC tapasztalatai szerint Skandináviában például lényegesen több újdonságot alkalmaznak a gyakorlatban, mint Magyarországon. Sajnálatos módon már nem az innovatív, hanem a követő kategóriába tartozik az ország, ahol előbb megfigyelik, valóban beválnak-e az új megoldások, csak azután alkalmazzák. Ez a szemlélet csak úgy fejleszthető, ha már az egyetemen is a legmodernebb technológiákat tanulják a diákok. A gazdaság és az oktatási intézmények közötti mélyebb együttműködés jelentősen javíthat a helyzeten. Nyilván a probléma szorosan összefügg a tanárok nem megfelelő megbecsülésével, amelynek következtében a legjobban képzett oktatók elhagyják a pályát, sőt alkalmasint az országot is. Pedig azoknak kell a legfelkészültebbnek lenniük, akikre a gyermekeinket, a jövő generációját rábízjuk. Versenyképtelen fizetéssel azonban ez nem várható el.

A közoktatási törvény olyan elemi dolgokat szüntetett meg, amelyek következtében sem joga, sem lehetősége nincs a tanároknak, hogy fegyelmezett körülmények között oktathassanak, neveljenek. *„Figyelmünket a jövő generációk képzésére kell fordítanunk, hogy felkészültek legyenek a globális kihívások kezelésére és a lehetőségek kihasználására. Így Magyarország a mostani átmenetileg kedvezőtlen helyzetéből ismét az élvonalba fog kerülni.”* A tanárok ellen irányuló fizikai bántalmazások és atrocitások pedig sürgős intézkedéseket igényelnek a kormányzat oldaláról, hogy a negatív folyamatok megállíthatók legyenek. Az HEBC véleménye szerint a tanárok elleni atrocitások megfékezésében jelentős szerepet vállalhat a média, mind tájékoztatással, mind tudatformálással, az agresszió nyilvános elítélésével. Nyilvánvalóan a háttérben számos társadalmi probléma összegződik, amelynek következményeként a jelenség egyáltalán előfordulhat. Az HEBC javasolja egy olyan oktatási forma bevezetését akár már általános iskolás kortól kezdődően, amely megtanítja a gyerekeket arra, hogy miképpen működik az állam. Így mire felnőnek, felismerhet-

nék a tény, amely jelenleg hiányzik a köztudatból; miszerint annyi pénzt lehet elosztani, közjóléti intézményekre fordítani, amennyit befizetünk. Tudatos neveléssel a következő generációk szavazói már megfelelő háttértudással rendelkeznének, amikor felelősségteljes döntést kell hozniuk.

Magyarországon az emberek többsége tisztában van a tudás fontosságával. A szülők igyekeznek a legjobb iskolákat biztosítani gyermekeik számára. Nagyobb nyugalommal tehetnék mindezt egy kiszámítható oktatási rendszerben, ahol biztosan tudhatják, hogy mostani döntésük évek múlva is jó választásnak bizonyul majd. Bár a HEBC is évek óta hangsúlyozza a nyelvtudás szükségességét, sajnálatos módon nem a társadalom nyelvtudásának szintje emelkedett, hanem a vizsgakövetelmények csökkentek. Tudatosabb meggyőzésre lenne szükség, hogy a társadalom felismerje a nyelvtudás jelentőségét a globalizálódó világban. Az idegennyelv-tudás vegyes képet mutat, minél távolabb megyünk Budapesttől, annál inkább csökken a nyelvtudás szintje. A munkaerő hiányos, gyenge nyelvtudása versenyképességet rontó tényező. Bár a felsőoktatásban a hallgatók rendelkeznek nyelvvizsgákkal, a gyakorlatban ez nem mindig jelent használható nyelvtudást. Beszéd- és kommunikáció-centrikusabb nyelvoktatásra lenne szükség. A gazdaságnak jelentős igénye lenne nyelvtudással rendelkező középfokú végzettségűekre is. Kívánatos lenne a nyelvoktatás kiterjesztése, elmélyítése a középfokú oktatásban is. A nemzetközi vállalatok a nyelvtudás fejlesztését célzó csereprogramokkal, ösztöndíjak biztosításával segítik a fejlődést, a megoldáshoz azonban kormányzati programokra lenne szükség.

Vannak olyan szociálisan rossz helyzetben lévő, leszakadó rétegek, amelyek körében nem megoldott az oktatás. Kutatások szerint a magyar népességben legalább százezerre tehető az analfabéták száma, és ennek többszöröse a különféle szempontok alapján funkcionális analfabétának mondható felnőtt. A legnagyobb probléma az analfabétizmus újratermelődése, rétegek teljes leszakadása az oktatás huszonegyedik századi szintjétől. Kormányzati feladat a helyzet felmérése és a probléma kezelése, a leszakadó rétegek bevonása a képzésbe.